

felújítási munkáit megelőzően régészeti próbafeltárást rendelt meg a Heves Megyei Múzeumi Szervezettől, amely intézmény a feltáráshoz bevonta a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központjának Műemléki Kutatási Osztályát.

A kutatás előzetes célja a padlószint alatti építészeti szerkezetek teherbírásának és fizikai állapotának megismerése, és a kora újkori hatvani várhoz tartozó jelenségek megfigyelése volt. A feltárt terület nagysága 91 m² volt. A feltáráshoz a kézi segéd munkát a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ biztosította. A kis alapterületű, de nagyszámú kutatáshoz 2012. február 28. és március 9. között zajlott feltárása a vártnál jelentősebb tudományos értékű megfigyeléseket eredményezett.

Az 1. szonda kutatása során megállapítást nyert, hogy a neobarokk díszkút komoly, másfél m-nél mélyebb téglalapozással rendelkezik, a műkö felépítmény felújítása során ezt figyelembe kell venni. A szonda felső, mintegy 70 cm vastagságú része, ahogyan a rendelkezésünkre bocsátott közműterképek alapján vártuk, jelentősen bolygatott volt, ez alatt egy paticosos és téglatörmelék réteget találtunk, amelyet a kora újkori hatvani vár pusztulása utáni planírozáshoz kötöttünk. Az utóbbi alatt nagy méretű gödör került feltárássra, amely a teljes mélységben megfigyelhető volt, de szélessége jelentősen meghaladta a szonda méretét. Betöltéséből nagy mennyiségű kora újkori leletanyag került elő, kevés török termékkel.

A 2–3., a 4–5., valamint a 8–9–10. sz. pincében nyitott szondákban régészeti módszerekkel igazoltuk a korábbi fal-kutatás építéstörténeti megfigyeléseit. A középső, dongaboltozatos kettős helyiség sor boltozatostul a 18. század legelejére datált ún. Salm-féle fogadó pincéje volt. A korai pince Ny-i, visszabontott zárófalanak részletét a 3. szondában tártuk fel. A 18. század 10-es éveit, illetve a század közepén történt oldalirányú pincebővítések alapozása elvált a korábbi részek-től, építéstechnológiája is (fal és kötőanyag) eltért azoktól. Jellemző, hogy a korábbi pince középső osztófalai igen mélyre (a pincepadlótól mérve 100–150 cm) voltak alapozva, a későbbi bővítések, illetve a korábbi oldalfalak alapozása jellemzően sekélyebb volt (-30–40 cm). Az 1954-es óvóhelyé váló alakítás során készült betonpadló alatt a padló építését megelőző alapozási és feltöltési rétegeket és modern átalakításokhoz kapcsolható bolygatásokat találtunk az altalaj felett. Már a 2. szonda feltárásnál feltűnt, hogy a bolygatások és recens feltöltések nagyobb mennyiségű embercsontot is tartalmaznak, amelyekből egy temető bolygatását feltételeztük.

A 7. szonda feltárása során különösen sok embercsont került elő, a templom körüli temetők erősen kevert ún. „sír földjéhez” igen hasonló rétegből, megfigyeltük továbbá, hogy a Salm-korszakhoz tartozó pince középső osztófalának alsó része az eddigiekhez képest nagyobb méretű, eltérő kidolgozású kövekből áll. Ennek jelentőségét a 6. és 11. szonda feltárása után értettük meg.

A 6. szondában széles, egy kősrny falalapot tártunk fel. A derékszögben megtört fal a mai pince diszpozíciójától eltérő, korábbi, K–Ny-i tájolású épület sarka. A falat a pince építésekor azonos magasságra bontották vissza, köveit pedig részben a pincefal alapozásában használták fel újra. A falcsontot a sarkánál, illetve középtájon kissé megcsontították a pince, mára lebontott, belső osztófalainak építésekor. A D-ről szomszédos helyiségben nyitott 11. szondában megtaláltuk a kőalap folytatását, amely a fal mellett újra derékszögben megtörve K-i irányba indult. A falhoz D-ről csatlakozó agyagos szintet belső

járószintként azonosítottuk, amely felett egy, a falra is ráfedő égett, faszenes, épületörmelék réteget figyelhetünk meg. A szondában, a fal mellett, az agyagos réteg szintje alatt anatómiai rendben fekvő felnőtt váz nagyobb részét, és a bal combja mellett egy erősen bolygatott gyermekváz kis részletét tártuk fel. A felnőtt mellkasa táján erősen töredékes fém viseleti tárgy maradványai voltak. A feltárt alapozások ezek alapján középkori (Árpád-kori?) egyházi épület maradványaként értelmezhetők. Mivel ennek létezésére semmilyen korábbi megfigyelés vagy forrás nem utalt, a feltárt terület nagysága pedig viszonylag kicsi, nem állapítható meg egyértelműen milyen épület, milyen korú részlete látott napvilágot. Az épület egyelőre feltételelesen azonosítható a Szent Margit tiszteletére szentelt hatvani plébániatemplommal, amelyről egy 13. századi forrásból értesülünk, de nem zárható ki, hogy a Mária Magdolna tiszteletére létesült premontrai prépostság templomának részletét tártuk fel. A kérdést egyértelműen csak további kutatások dönthetik el. A templom többi részletének előkerülése a középső pince-terekben várható, tehát a Salm-féle fogadó alatt, a 18. század későbbi időszakában épült pincebővítések területén nyitott szondákban sem temető, sem pedig épület nyomait nem találtuk. Megjegyzendő, hogy a templom falai két helyen is korábbi objektumokat metszettek, amelyek koráról lelelt híján, semmi biztosat nem állíthatunk.

A földszinti boltozatfeltöltések eltávolítása során a kastély építéstörténetére vonatkozó megfigyeléseket tettünk. A 12. szondában, a pincében álló pillér felett a földszinti térben is támasz állhatott, amely valószínűleg összefüggött a vele egy vonalban, a földszinti oldalfalon látható falcsorbázattal, illetve fészekkel. A 13. és 15. szondában a pinceboltozatok felett eredeti, a Salm-korszakhoz tartozó boltozatfeltöltésben is találtunk embercsontot, amelyek a pinceépítés során kitermelt földdel együtt kerülhettek ide.

A 14., alapincézetlen épületrészben nyitott szondában, erős és mély kő-sávalapot tártunk fel az épület sarkán. A főépület ÉK-i, szintén alapincézetlen, pilléres sarokhelyiségében, és annak külső fala mellett nyitott 17., illetve 18. szondákban szintén igen mély alapozási síkokkal lehet számolni, azok mélységét nem értük el. A pillérek kiszélesedő, erős téglalapozásban állnak, az oldalfalakat pedig pillérekre álló ívekre építették, az ívek közeit utólag aláfalazták. Az épületrész süllyedésének oka ezek alapján valószínűleg nem az alapozás elégtelensége, elképzelhető, hogy ez a rész a várak feltöltésére épült, de ezt a szondák kis kiterjedése miatt nem tudtuk igazolni.

Az emeleten, a 19–20–21. szondákban igen sekély boltozatfeltöltést távolítottunk el, azt tapasztaltuk, hogy az osztófalak egy része közvetlenül a boltozaton áll. A 21. szondában, a helyiség DK-i sarkában kályhalapot találtunk.

Az ásatási szelvényeket, és a pincében feltárt épületmaradványokat korszerű geodéziai módszerekkel Szökrön Péter mérte fel.

JANKOVICH NORBERT

102. Hegyfalva határa (Vas megye) Ó, B, LT, N, I

Az M86 gyorsforgalmi út Szeleste–Csorna közötti szakaszának Vas megyét érintő nyomvonalán a település határában az alább leírt helyek feltárást végeztük.

Hegyfalva, Berek-alja II. (KÖH 67175): A lelőhely területén 2012. október 31. és november 21. között megelőző feltárást

végeztünk. Az előzetes adatok szerint a lelőhely (M86 8. lh.) nem terjedt ki a nyomvonal területére, de a földmunkahatár relatív közelsége (30 m) miatt nem lehetett kizárni, hogy az objektumok mégis elérik a nyomvonal területét, ezért próba-feltárással próbáltuk tisztázni a lelőhely esetleges érintettségét. Mivel a lelőhellyel szomszédos területen a NIF nem tűzette ki a nyomvonalat, ezért a majdani út tengelyét kézi GPS készülékkel határoztuk meg. A próbafeltárás során 2 szondát alakítottunk ki a tervezett út tengelyében. A teljes lehumuszolt terület nagysága 270 m² volt.

A vizsgált terület DNy-i negyedében egy homogén, elmosódott, sötét, kerek folttal jelentkező, 180 cm átmérőjű objektum jelentkezett, amelyről a bontás során kiderült, hogy kút. Fabélés nyoma nem látszott. Az objektumból leletanyag nem került elő, ezért kora bizonytalan maradt.

Munkatársak: Kántor Orsolya régészhallgató, Körmeny Tibor geodéta.

HORNOK PÉTER

Hideg-tag (KÖH 29927): A Kőrös-patak D-i oldalán található (hrsz. 0109/20, 0152/2, 0153/8, 0153/10) M86 6. lelőhelyen, próbafeltárás keretében, 2012. október 31.–november 15. között, 6 kutatóárokkaival 101 m²-nyi területet tártunk fel. A humuszolás mélysége – egy árok kivételével – 90–110 cm. A lelőhely a nyomvonal Ny-i felét érinti: a 603 és a 605 kitűzési pontok között található, átlagos sűrűségű. A kutatóárkokban 8 régészeti jelenséget dokumentáltunk: 4 gödört, 2 árkot és 2 cölöplyukat. Az előkerült jelenségek pontosabb funkcióját a próbafeltárás során nem lehetett meghatározni. A feltárás csak kevés mennyiségű leletet hozott napvilágra, datálói értékű lelet pedig nem került elő. A leletanyag alapján a jelenségek őskori telephez tartozhatnak.

Munkatárs: Körmeny Tibor geodéta.

MLADONICZKI RÉKA

Kőrös-patak mente (KÖH 67183): A próbafeltárást Hegyfalu D-i határában, a mai tsz-től D-re található területen, az M86 5. lelőhelyén végeztük, 2012. október 30.–november 29. között. A kitűzött ÉK–DNy irányú nyomvonalat jelenleg is használatban lévő É–D irányú földút szeli ketté. A földút K-i oldalán laza szerkezetű humuszos talaj található. A Ny-i oldalon, a Kőrös-patak vonalát követve, enyhén emelkedő, természetes dombhát látszik, melyet a patak két oldalról (É és Ny) fog közre. A feltárás során kutatóárkainkat a nyomvonal hossztengegyével párhuzamosan, annak szélén, a kitűzött határok mentén ástuk. Szelvényeink összterülete 1729 m², ebből 1414 m²-nyi tartalmazott régészeti is értékelhető jelenségeket. Az intenzív mezőgazdasági művelés és a patak közelsége együttesen eredményezte, hogy a recens humuszréteg vastagsága 30–110 cm között ingadozott. Érdekes, hogy a legvastagabb humuszréteget a dombhát tetején találtuk. A feltárt objektumok döntő többsége (70 db) cölöphelyként azonosítható. Ebbe nem számítanak bele a VI. szelvényben talált cölöpszerkezetes ház cölöplyukai (29 db), ill. a ház K-i oldalfalának megtámasztásához használt 7 cölöplyuk. A lelőhelyen kizárólag telepjelenségeket találtunk, amelyekből előkerült kora középkori, késő vaskori és kora bronzkori leletanyag is.

A kora középkori (9–10. század) lakó- és műhelyobjektumból késő vaskori kerámia is előkerült; ez arra utal, hogy a kö-

zépkorban megbolygatták a korábbi korok emlékeit. A műhelyként való meghatározás mellett szól, hogy az objektum szomszédságában előkerült egy vaskohóként azonosított objektum is. A belőle jövő kerámiaanyag alapján szintén a 9–10. századra keltezhető. A teljesen feltárt épület mellett még két esetben sikerült ahhoz nagyon hasonló szerkezetű objektumot megfigyelni. Ezek alapján feltételezem, hogy a területen még több kora középkori objektumra lehet számítani. Az is kirajzolódik, hogy a középkori település nagyjából az 514–534-es karók vonalától ÉK-re helyezkedhetett el. Ettől a vonaltól DNy-ra középkori anyagot nem találtunk.

A késő vaskort néhány S profilú táltörredék és egy a La Tène B-re, esetleg a C elejére keltezhető hosszútűtestű, simalábú fibula képviseli. A kerámiatörredékeken megfigyelhető, hogy jelentős mennyiségű grafitos soványítással készült darabok mellett más, biztosan a késő vaskorra jellemző törredék nem is igazán került elő.

A kora bronzkori anyag meglehetősen nagy változatosságot mutat. Egyetlen, kútnak tartható objektumból a Gáta-Wieselburg-kultúra jellegzetes edényei kerültek elő. Mellettük a lelőhely anyagának döntő többségét feltehetőleg a Somogyvár-Vinkovci-kultúrába kell utalni. Azzal a megkötéssel, hogy egyetlen törredéken a mészbetétes kerámia kultúrájára jellemző díszített keresztmívumos fenékbélyeg(?) került elő. Ilyen motívumot leginkább bronz, korongos csüngőkről ismerünk. A leletanyag legérdekesebb tárgyai közé tartozik a lelőhely kora bronzkori részéről előkerült markolatlapos bronztör háromszög alakú pengével. A kora bronzkori anyag a lelőhely D-i részén, az 534–537-es karók közötti részen koncentrálnak. Itt hatalmas méretű, de nagyon sekély foltok utalnak a megtelepedésre. Az objektumok szinte kivétel nélkül belőgnak a DK-i szelvényfalakba. Ez arra utal, hogy a nyomvonalon kívül is folytatódik a lelőhely nagyon intenzív része.

A telepjelenségek között 2 objektumot biztosan kútként azonosítottunk és további háromról feltételezzük, hogy azok voltak. Jóllehet a 2012-es év nyara és ősze meglehetősen aszályos volt, több objektum alján mégis megjelent a talajvíz. Azon objektumoktól, melyekben vizesedés, talajvíz jelentkezett, a Kőrös-patak viszonylag messze folyik (250–300 m-re), így a talajvíz megjelenésére magyarázatot nem tudunk adni.

Munkatársak: Horváth Dorina, Horváth András, Vámos Péter régésztechnikusok, Körmeny Tibor geodéta, Czöndör János.

MLADONICZKI RÉKA – MRENKA ATTILA

Hegyfalu, 84–86-os utak kereszteződése (KÖH 35764)

(Vas megye)

A 2012–2013-ben végzett feltárástól összefoglalóan lásd a 2013. év jelentései között.

Hegyfalu, Berek-alja I.

(KÖH 67169)

(Vas megye) B, LT, Á

A 2012–2013-ben végzett feltárástól összefoglalóan lásd: Hornok Péter–Tóth Gábor: Újabb adatok La Tène-kori sírkerületek hazai előfordulásához. Kelta temetőrészlet Hegyfalu határában. (Előzetes beszámoló) In: Kvassay Judit szerk.: Régészeti kutatások Magyarországon 2011–2014. Budapest 2016, 120–134.